

ارزیابی اثرات حضور گردشگران در جامعه روستایی از دیدگاه زنان روستاهای شهرستان مشهد

علی اکبر مجدی^۱، نسرين عربی^۲

استادیار گروه علوم اجتماعی دانشگاه فردوسی مشهد majdi@um.ac.ir

کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی Nnarabinn12@gmail.com

چکیده

در سال‌های اخیر، صنعت توریسم روستایی در برنامه‌های توسعه پایدار منطقه‌ای و ملی مورد توجه قرار گرفته است. نگرش ساکنان و میزان پذیرش آن‌ها در قبال گردشگران غیربومی موقت یا گردشگران دارای خانه‌های دوم در موفقیت یا شکست برنامه‌های توسعه‌ای روستایی بسیار اهمیت دارد. نگرش زنان روستایی به‌عنوان بخشی از سرمایه‌های انسانی اثرگذار بر سایر کنشگران بومی و خانواده‌های خود و همچنین بر سایر سرمایه‌های موجود در روستاها، مانند: منابع طبیعی و اقتصادی، عامل مهمی است که متأسفانه مغفول مانده است؛ لذا این پژوهش با هدف سنجش نگرش زنان روستایی در زمینه گردشگری روستایی در میان ۱۰۰ نفر از زنان بیش از ۱۵ سال ساکن در ده روستای گردشگرپذیر اطراف مشهد صورت گرفته است. روش استفاده‌شده پیمایش و ابزار گردآوری داده‌ها پرسش‌نامه محقق ساخته است. نتایج حاکی از آن است که حضور گردشگران بر منابع زیست محیطی تأثیر منفی دارد. ارزیابی اثرات اقتصادی حضور گردشگران در روستا با موافقت و پذیرش ساکنان همبستگی معنادار و مستقیم دارد. داده‌ها میان چرخه حیات حضور گردشگران در روستا با نگرش و ارزیابی ساکنان در مورد اثرات حضور گردشگران همبستگی معنادار و معکوس را نشان می‌دهد.

کلیدواژه‌ها: صنعت توریسم، گردشگری پایدار روستایی، نگرش زنان روستایی.

۱ استادیار گروه علوم اجتماعی دانشگاه فردوسی مشهد.

۲ کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی.

بیان مسئله

دو واژه زن و روستا در طول تاریخ همواره با زایش و رویش قرین بوده‌اند. زنان مادران و همسرانی بوده‌اند که برای نخستین بار کشاورزی، سفالگری، فرش و گلیم‌بافی و ... را در کنار تجدید نسل و تربیت فرزندان و ایجاد نشاط و تحرک لازم برای زندگی اجتماعی در حافظه تاریخ ثبت کردند. آغاز زندگی اجتماعی بشر نیز در روستاهایی که اغلب ویژگی نزدیکی به منابع آب را داشتند یا روستاهایی که بر طبق رسوم پیشینیان بر گرد آرامستان‌های ابدی درگذشتگانشان ایجاد می‌شدند، اتفاق افتاده است.

در دوران کنونی با رکود اقتصادی، خشک‌سالی و کمبود منابع و امکانات لازم برای کشاورزی مکانیزه، انواع نابرابری‌های اقتصادی، اجتماعی، رفاهی و ... در روستاها مواجه‌ایم، روند مهاجرت‌های بی‌رویه و حاشیه‌نشینی روستاییان در اطراف شهرها نتیجه‌ای از این قبیل مسائل است. در چنین فضایی ایجاد روش‌های جدید معیشتی و کسب درآمد که هویت تخریب‌شده روستاها و ساکنان آن‌ها را بازسازی کند، از اولویت‌های توسعه‌ی روستاهاست. یکی از این روش‌ها گردشگری روستایی است که جایگزینی مناسب برای روستاهایی است که با مشکلات متعددی در زمینه اقتصاد مبتنی بر کشاورزی، جنگلداری، معادن و ... روبه‌رو هستند (علیقلی‌زاده فیروز جایی، بدری و فرجی سبکبار، ۱۳۸۶؛ ۲۰۰۶؛ Mansfeld and Jonas). در این میان، نقش زنان به‌عنوان نیمی از جمعیت ساکن در این اماکن که قدمت برخی از فعالیت‌های آن‌ها مانند مهارت در طبخ غذاهای محلی و تولید صنایع دستی به‌صورت سنتی فراوان است، می‌تواند به‌عنوان مزیتی در توسعه اقتصاد بومی در نظر گرفته شده و در توسعه روستایی بسیار تأثیرگذار باشد. کسب استقلال و گسترش روابط و آگاهی زنان روستایی در خلال تعاملات ناشی از گردشگری نیز اهمیت بسیاری دارد (Garrod, Brian, ۲۰۱۱؛ busby and rendly (۲۰۰۰)؛ ملک حسینی، درگاهی و امیری، ۱۳۹۰).

با وجود برخورداری از سابقه دیرینه گردشگری در همه جهان و به‌خصوص ایران (ملک حسینی، درگاهی و امیری ۱۳۹۰) صنعت توریسم از دوره‌هایی نه‌چندان دور در کشورهای مختلف به‌عنوان شاه‌کلیدی برای احیای مجدد یا ایجاد رونق اقتصادی در اماکن روستایی در نظر گرفته می‌شود. به‌عنوان مثال، نقشی که گردشگران بر طبیعت و محیط زیست اماکن روستایی و فرهنگ محلی آن می‌گذارند، می‌تواند دارای ابعاد مختلف مثبت یا منفی باشد و از این رو، باید با حساسیت ویژه‌ای در چارچوب توسعه پایدار بررسی شود تا هم شرایط و کیفیت اقتصادی-اجتماعی جامعه میزبان را ارتقاء دهد و هم تجربه‌های آموزنده و مفروضی را برای گردشگران به ارمغان آورد (Flagestad, ۲۰۰۱).

در عین حال، حضور گردشگران در مناطق روستایی می‌تواند برای ساکنان آن‌ها مخاطراتی نیز به همراه داشته باشد. به‌عنوان مثال تخریب اکوسیستم و منابع طبیعی، قطعه‌قطعه شدن زمین‌های کشاورزی، تغییرات هویتی - فرهنگی بومی، افزایش کاذب قیمت کالاهای مصرفی و زمین و بازگشت کم سرمایه زمین‌های فروخته‌شده ساکنان به روستا و ... می‌تواند مقاومت یا نارضایتی روستاییان را به‌دنبال داشته باشد (امینی، بختی و باباجمالی، ۱۳۹۴؛ علیقلی‌زاده فیروز جایی، بدری و فرجی سبکبار، ۱۳۸۶)؛ لذا میزان پذیرش گردشگری و صنعت توریسم پدیده‌ای چندوجهی است که هم جامعه میزبان و هم گردشگران میهمان باید در نظر گرفته شوند. در نتیجه، در بررسی نگرش کنشگران اجتماعی به این صنعت تقریباً نوپا، نگرش جامعه میزبان و میزان پذیرش آن‌ها نسبت به فعالیت‌های ناشی از گردشگری و پذیرایی از گردشگران اهمیت زیادی در توسعه پایدار این صنعت خواهد داشت. نگرش به مجموعه شناخت‌ها، آگاهی‌ها، احساسات، عواطف، ارزش‌ها و باورهای گفته می‌شود که انگیزه و تمایل کنشگران را به انتخاب انواع خاصی از رفتار، کنش، تعامل و در مجموع سبک زندگی معینی رهنمون می‌شود. نگرش افراد در طول چرخه زندگی و طی مراحل اجتماعی شدن در خانواده، مدرسه و سایر نهادها و اماکن اجتماعی و بر اساس تجارب زیسته در فرد درونی شده و محرک او در انواع کنش می‌شود؛ لذا چنانچه کنشگران اجتماعی نگرش مثبتی نسبت به

گردشگری داشته باشند و آن را مفید بدانند، برنامه‌های توسعه‌ای گردشگری روستایی به بار خواهند نشست و در غیر این صورت، با عدم پذیرش گردشگران یا بی‌توجهی، سبب شکست برنامه‌هایی که مدیران و سرمایه‌گذاران پیشنهاد یا اجرا کرده‌اند، خواهد شد. همچنین یکی از کارآترین روش‌های تغییر رفتار و تعاملات اجتماعی، اقتصادی و... ایجاد تغییر در نگرش است، لذا توجه به نگرش زنان روستایی برای هدف‌گذاری‌های توسعه‌ای اهمیت زیادی دارد (نصرآبادی و حیاتی، ۱۳۹۲؛ خسروجردی و نوری پور، ۱۳۹۵).

نگرش گنشگران به گردشگری دارای یک چرخه حیات به صورت فرآیندی پویاست، به عبارتی در ابتدای ورود گردشگران به یک روستای معین ممکن است به دلیل رونق اقتصادی یا گسترش ارتباط میان مردم محلی با جامعه میهمان نگرش مثبتی در جامعه میزبان نسبت به توریسم روستایی ایجاد شود؛ اما چنانچه با مدیریت ناصحیح و پیشی گرفتن هزینه‌های اقتصادی، اجتماعی - فرهنگی، محیطی و... مانند ازدحام و شلوغی، آلودگی‌های محیطی و صوتی، تغییر مناظر طبیعی روستا و منازل مسکونی و احساس محرومیت نسبی روستاییان و... این نگرش به سمت منفی سوق پیدا کند، طرح‌های توسعه‌ای گردشگری روستایی با شکست مواجه خواهد شد (Johnson, Snepger and Aksin, 1994)، بنابراین از اولویت‌های توسعه گسترش توریسم روستایی، بررسی نگرش ساکنان در باب این پدیده است تا با فرهنگ‌سازی و آگاه‌سازی مناسب بر اساس یافته‌ها، مدیریت مناسبی در این حوزه لحاظ شود. در این صورت، انتظار می‌رود میزان منافع و سودی حاصل از گردشگری پایدار روستایی از میزان هزینه‌های آن بیشتر باشد و از این طریق، علاوه بر توسعه همه‌جانبه مناطق روستایی، توسعه یک پارچه منطقه‌ای و ملی نیز تسهیل شود. با توجه به آمارهایی که از میزان مبادلات مالی در بخش گردشگری و توریسم گزارش می‌شود (World Travel and Tourism Council, 2009). در شرایط کنونی که کشور به دلایل مختلف مانند تحریم‌ها با مسائل فراوان به خصوص مشکلات اقتصادی در سطوح مختلف دست‌وپنجه نرم می‌کند، اهمیت توجه و برنامه‌ریزی برای توسعه گردشگری بیشتر می‌شود (کرمی دهکردی و کلانتری، ۱۳۸۹). بنا بر آنچه ذکر شد، هدف این پژوهش سنجش نگرش زنان روستایی در مورد گردشگری روستایی است.

ادبیات تحقیق

در زمینه توسعه گردشگری روستایی پژوهش‌های فراوانی صورت گرفته است. با این وجود، جای خالی توجه محققان به نگرش زنان روستایی نسبت به این صنعت مهم در اقتصاد و توسعه پایدار کاملاً محسوس است. در حالی که، در هر جامعه و خانواده‌ای زنان نقش پررنگی در تربیت فرزندان، برنامه‌ریزی و هدایت خانواده بر عهده دارند، لذا کیفیت دیدگاه آن‌ها در این باب می‌تواند بسیار راهگشا باشد. رضایی، حاتم زاده عربی، رضانی فر و خوشبخت (۱۳۹۲) در مقاله «بررسی جامعه‌شناسی نقش صنعت گردشگری روستایی به‌عنوان راهبردی برای توسعه پایدار روستایی، در چارچوب نظریه توسعه پایدار و با روش اسنادی» نتیجه می‌گیرند که گردشگری روستایی باعث ایجاد اشتغال، افزایش سطح درآمد، متنوع‌سازی فعالیت‌های اقتصادی، افزایش سطح آگاهی‌های فرهنگی و اجتماعی، ایجاد رابطه میان گردشگران و جامعه میزبان شده و از سوی دیگر، در حفظ میراث فرهنگی و طبیعی مناطق روستایی و بهره‌برداری صحیح از منابعی مانند زمین مؤثر بوده و به این ترتیب از مهاجرت‌های روستا به شهر نیز جلوگیری می‌کند. همچنین انگاره‌های موجود در رابطه با توسعه‌نیافتگی را با ایجاد شرایط لازم برای بهبود کیفیت زندگی و افزایش اعتمادبه‌نفس روستاییان کاهش می‌دهد، لذا توسعه گردشگری را کلیدی برای توسعه پایدار روستایی معرفی می‌کنند.

امینی، بختی و باباجمالی (۱۳۹۴) در مقاله‌ای با عنوان «ارزیابی جامعه میزبان به توسعه گردشگری در مناطق روستایی ادراک جامعه روستایی دماپ از توابع دهستان مهردشت در نجف‌آباد اصفهان» را نسبت به پیامدهای توسعه گردشگری را با رویکرد کمی و ابزار پرسش‌نامه بررسی کرده‌اند. نتایج آن‌ها نشان می‌دهد توسعه گردشگری تأثیرات مثبت بیشتری بر وضعیت کالبدی و اقتصادی ساکنان داشته است، اما پیامدهای آن در زمینه‌های محیطی و اجتماعی منفی و شدیدتر بوده است. آن‌ها استدلال می‌کنند ارزیابی مثبت ساکنان از وضعیت کالبدی و اقتصادی

می تواند ناشی از کوتاه مدت بودن بروز و ادراک این تأثیرات باشد و این در حالی است که تأثیرات منفی یاد شده در بلندمدت می تواند تأثیرات مثبت را تحت تأثیر قرار دهند، لذا برنامه ریزی برای مواجهه و مقابله با این تأثیرات اهمیت فراوانی دارد.

فیروزنیا، رکن الدین افتخاری و ولی خانی با «تحلیل نگرش آثار و پیامدهای گسترش ویلاسازی در روستاهای دهستان تاررود شهرستان دماوند» نشان می دهند که نگرش صاحبان ویلاها (خانه های دوّم شهرنشینان) در باب اثرات منفی گسترش ویلاها در مناطق روستایی همگرا و یکسان است و این را به دلیل انکارناپذیر بودن این اثرات منفی می دانند، اما در باب آثار اقتصادی و اجتماعی-فرهنگی نگرش صاحبان ویلاها با ساکنان روستایی واگرا و متفاوت است. آن ها نتیجه می گیرند که با وجود همگرایی در نگرش این دو گروه با ایجاد ما و احساس تعلق این گونه از گردشگری می تواند به توسعه مناطق روستایی منجر شود، اما در صورتی که میزان واگرایی در نگرش آن ها بیشتر باشد، به دلیل بروز اختلاف و گروه های ما و شمای بیگانه نمی توان این نوع از گردشگری را برای توسعه روستایی کارا دانست.

خانی (۱۳۹۰) در «تحلیل جنسیتی از درک آثار گردشگری روستایی (مورد مطالعه: روستای کن - سولقان در شمال غرب تهران) بر اساس تحلیل جنسیتی نحوه ادراک آثار گردشگری بین مردان و زنان» را با روش پیمایشی - توصیفی و با ابزار پرسش نامه بررسی کرده است. یافته ها نشان می دهند نگرش زنان و مردان در ابعاد اقتصادی و اجتماعی همگرایی و در درک آثار زیست محیطی و موفق بودن عملکردهای گردشگری واگرایی وجود دارد. همچنین گردشگری به دلیل داشتن ماهیت ارتباطی میزان ارتباط زنان و آگاهی آن ها را افزایش داده، اما به کاهش نابرابری جنسیتی و افزایش مشارکت فعال و عملی آن ها کمکی نکرده است.

خسروجردی و نوری پور (۱۳۹۵) با «تحلیل سازه های مؤثر بر روستاییان در خصوص گردشگری روستایی در بخش دودزن شهرستان مرودشت» با روش پیمایش و ابزار پرسش نامه، نتیجه می گیرند متغیر میزان ارزش گردشگری روستایی سهم بیشتری در پیش بینی نگرش پاسخ گویان در زمینه گردشگری داشته و پس از آن، متغیرهای داشتن درآمد از منبع گردشگری روستایی و مشاهده فعالیت های مربوط به گردشگری از منابع مختلف مانند رسانه ها و کسب آگاهی از آن ها تأثیرگذار بوده اند. از این رو، پیشنهاد داده اند که رسانه ها مانند تلوزیون در باب تبلیغات و برنامه های آموزشی با موضوع گردشگری توجه بیشتری داشته باشند.

نصرآبادی و حیاتی (۱۳۹۲) در مقاله «تحلیل نگرش روستاییان نسبت به تأثیرهای گردشگری روستایی» نیز با پیمایش و پرسش نامه نتیجه می گیرند بین متغیرهای سواد و عضویت در تشکل ها و شغل ساکنان با نگرش کنشگران نسبت به گردشگری روستایی ارتباط معنادار وجود دارد. همچنین متغیر مساحت باغ و میزان درآمد افراد از گردشگری بر نگرش کنشگران اثرگذار بوده و میزان مساحت باغ، درآمد از گردشگری و میزان تحصیلات جامعه میزبان ۴۰٪ از میزان تغییرات نگرش روستاییان نسبت به پیامدهای گردشگری روستایی را پیش بینی کرده اند.

تحقیق کروبوی و بذرافشان (۱۳۹۴) در «توسعه گردشگری و تغییر الگوهای فرهنگی در نواحی روستایی (مورد مطالعه: روستای آسیاب سر، شهرستان بهشهر، استان مازندران)» به روش پیمایش و ابزار پرسش نامه نشان می دهد گردشگری و ارتباط ساکنان روستاها با گردشگران بر مؤلفه های سبک پوشاک، مصرف غذایی، گسترش مصرف گرایی، زبان و گویش بومی و سبک ازدواج ساکنان روستاها اثرگذار است.

علیقلی زاده فیروز جایی، بدری و فرجی سبکبار (۱۳۸۸) با «بررسی نگرش جامعه میزبان به اثرات محیطی و اقتصادی گردشگری در نواحی روستایی: مطالعه موردی بخش مرکزی شهرستان نوشهر» با ابزار پرسش نامه نشان داده اند از دیدگاه ساکنان، گردشگری اثرات اقتصادی مثبتی نظیر افزایش فرصت های شغلی و درآمد و اثرات منفی اقتصادی و محیطی مانند افزایش قیمت کالا و خدمات، افزایش قیمت کاذب زمین، افزایش آلودگی صوتی و دست اندازی به حریم منابع طبیعی دارد. همچنین در هر منطقه روستایی توافق معناداری در نگرش اهالی مشاهده می شود، اما این نگرش ها در میان دهستان های مختلف ناحیه مورد بررسی تفاوت های معناداری وجود دارد، به گونه ای که با رشد

گردشگری و افزایش میزان کارکرد گردشگری در یک دهستان از دید ساکنان آنجا اثرات منفی اقتصادی و محیطی بر اثرات مثبت آن‌ها سبقت می‌گیرد.

فرناندو آلمدیا گارسیا، رافائل کورتس ماسیاس، ماریا آنجلس پلز فرناندز و آنتونیا بالبوئا (۲۰۱۵) در مقاله «نگرش ساکنان به توسعه توریسم در بنالمادانا (اسپانیا)» به روش پیمایش و ابزار پرسش‌نامه نگرش ساکنان را بر اساس ویژگی‌های اجتماعی-جمعیتی بررسی کرده‌اند. نتایج نشان می‌دهند این ویژگی‌ها بر نگرش ساکنان نسبت به محیط زیست، اقتصاد و ابعاد مختلف فرهنگ اجتماعی اثرگذار است. همچنین متغیرهای مربوط به ویژگی‌های اجتماعی-جمعیتی بر نگرش ساکنان بر اثرگذاری توریسم ارتباط معناداری را نشان داده‌اند. میزان تحصیلات، محل تولد و مدت زمان اقامت ساکنان در منطقه، بیشترین تأثیر را بر نگرش داشته‌اند. نتایج تحلیل عاملی نشان می‌دهد که محل تولد رابطه میان ابعاد گردشگری و سال‌های سکونت را تعدیل می‌کند. بر این اساس پاسخ‌گویانی که کمتر از پنج سال در منطقه سکونت داشته‌اند نگرش مثبت‌تری به توریسم داشته‌اند.

گلزردی، سرورامینی، سادات اصیلان و سرورامینی (۲۰۱۲) در مقاله «نگرش ساکنان به توسعه گردشگری: مطالعه موردی در نیاسر، ایران» بیان می‌کنند گردشگری یکی از بزرگ‌ترین صنایع جهان است که به سرعت روبه‌رشد است. گردشگری یکی از منابع مهم افزایش درآمد، اشتغال و ثروت در بسیاری از کشورهاست. اگرچه گسترش سریع آن در بسیاری از مناطق تأثیرات مخرب محیطی و فرهنگی-اجتماعی داشته است. تحقیق آن‌ها در منطقه نیاسر انجام شده که گردشگری در آنجا توسعه خوبی نداشته است، درحالی‌که این منطقه ظرفیت‌های مناسبی برای گسترش این صنعت را داراست. نتایج نشان می‌دهند که چهار عامل تأثیر اقتصادی، تأثیرات فرهنگی و اجتماعی، تأثیرات محیطی و توسعه‌ای ۷۶٫۲۱٪ تغییرات نگرشی (ادراکی) ساکنان را توضیح می‌دهند. همچنین پاسخ‌گویان نگرش مثبتی به گردشگری داشته‌اند. جلالیان، نامداری و پاشازاده (۱۳۹۴) با «بررسی اثرات گردشگری بر توسعه روستای هجیج کرمانشاه» به روش پیمایش و ابزار پرسش‌نامه با ترکیب ۳۰ متغیر نشان می‌دهند به ترتیب شش عامل توسعه خدماتی-کالبدی، توسعه اجتماعی، نابودی فرهنگی و منظره‌ها، تخریب محیط زیست (مانند: بیماری‌های انسانی، کاهش گونه‌های گیاهی)، اثرات مثبت اقتصادی (مانند: افزایش پس‌انداز، تنوع شغلی، افزایش سرمایه‌گذاری) و اثرات منفی اقتصادی (مانند: افزایش هزینه‌ها) ۷۰٪ تغییرات نگرش به اثرات گردشگری را تفسیر می‌کنند. پیشنهاد آن‌ها تقویت زیرساخت‌ها و خدمات گردشگری، برنامه‌ریزی برای خروج از حالت گردشگری فصلی و تدوین حفظ میراث فرهنگی و طبیعی منطقه است.

سجادی و احمدی (۱۳۹۲) نیز با «ارزیابی اثرات گردشگری روستایی شهرستان فومن از دیدگاه جامعه روستایی» نتیجه می‌گیرند که انباشت زباله و آشغال در محیط زیست روستایی و افزایش درآمدهای دستگاه‌های دولتی از قبیل: دهیاری‌ها، بخشداری‌ها، شهرداری‌ها و... مهم‌ترین اثرات گردشگری روستایی در شهرستان فومن هستند. با استفاده از تحلیل عاملی، اثرات گردشگری در نه عامل خلاصه شدند که قادرند ۷۲٪ از واریانس اثرات گردشگری روستایی در فومن را تبیین کنند. این نه عامل عبارت‌اند از: اشتغال زنان و جوانان روستایی با تولید محصولات محلی و صنایع دستی و فروش آن‌ها به گردشگران در بازارهای محلی، تخریب محیط زیست و مناظر طبیعی برای ساخت مغازه یا محل اسکان گردشگران و ارائه خدمات به گردشگران، آلودگی‌های محیط زیستی مانند: ترافیک، تجمع زباله و مواد دورریختنی گردشگران در طبیعت، تخریب فرهنگی الگوهای رفتاری جوانان با الگو گرفتن از شهرنشینان متمول با آداب و رسومات مختلف، شکاف اقتصادی به خاطر حضور افراد غیربومی سرمایه‌گذار و توزیع نابرابر درآمد میان آن‌ها با ساکنان بومی و حتی میان خود ساکنان روستایی، اشتغال فصلی

۳ Socio-demographic.
۴ Socio-cultural.

در زمان‌های بیکاری در بازارهای محلی و صنایع دستی، افزایش درآمد به واسطه عوارض پرداختی به نهادهای دولتی یا سرمایه‌گذاری نهادهای دولتی در فعالیت‌های گردشگری و افزایش درآمد مردم محلی به واسطه خدمت‌رسانی به گردشگران، توسعه زیرساخت‌ها به واسطه حضور گردشگران و توجه دولتمردان و سرمایه‌گذاران به این حوزه.

وثوقی، خانی، مطیعی لنگرودی و رهنمایی (۱۳۹۰) در مقاله «ارزیابی نگرش جامعه روستایی به گردشگری، بر مبنای مدل معادلات ساختاری (مطالعه موردی: منطقه کوهستانی رودبار قصران، شهرستان شمیران» عوامل مؤثر بر نگرش گردشگری را در ۹ مسیر فرضی و ۵ ساختار پنهان بر مبنای نظریه مبادله اجتماعی و رویکرد توصیفی - تحلیلی، روش پیمایش و ابزار پرسش‌نامه بررسی کرده‌اند. نتایج ضمن تأیید نظریه تبادل اجتماعی نشان می‌دهند بین ساختار کسب منفعت شخصی و حمایت از گردشگری ارتباط وجود دارد؛ اما ساختارهای دیگری مانند: تأثیرات زیست محیطی و اجتماعی-فرهنگی نیز گاهی با تأخیر بر نگرش ساکنان اثرگذارند. همچنین میزان توسعه‌یافتگی اقتصادی جامعه محلی با درک آثار مثبت و حمایت از گردشگری ساکنان یا تأثیرات منفی زیست محیطی و فرهنگی بر نگرش منفی و عدم حمایت از گردشگری ساکنان ارتباط مستقیم دارد. در این حالت، ساکنان به گردشگرانی نظیر کوهنوردان و دوستداران طبیعت که موارد بهداشتی را رعایت می‌کنند، نگرش مثبت نشان می‌دهند.

علیقلی‌زاده فیروزجانی، قدمی و رمضان‌زاده لسبویی (۱۳۸۸) در مقاله «نگرش و گرایش جامعه میزبان به توسعه گردشگری در نواحی روستایی نمونه مورد مطالعه: دهستان گلیجان، شهرستان تنکابن» گردشگری را یک فعالیت منبع پایه معرفی می‌کنند که به جاذبه‌ها و خدمات وابسته است. آن‌ها میهمان‌ناوای و استقبال از گردشگران توسط جامعه میزبان را برای توسعه گردشگری لازم دانسته و بد اخلاقی، بدرفتاری، بی‌علاقگی و سوءظن ساکنان بومی را مانع جذب و تمایل به بازگشت گردشگران به آن‌ها می‌دانند. آن‌ها با پیمایش و ابزار پرسش‌نامه نتیجه می‌گیرند ماهیت نگرش و گرایش ساکنان نسبت به گردشگری با هم تفاوت معناداری دارد. میزان حمایت از گردشگری نیز تحت تأثیر سطح توسعه گردشگری در طول زمان با افزایش اثرات مخرب گردشگران مانند: انواع آلودگی‌ها کاهش نشان می‌دهد که این مورد را در نواحی روستایی ساحلی می‌توان مشاهده کرد.

بهائی، پیسانی و شاواخ (۲۰۱۴) در مقاله‌ای با عنوان «نگرش ساکنان به گردشگری بین‌المللی: مطالعه موردی ایران» به روش پیمایش و ابزار پرسش‌نامه دیدگاه ایرانیان مقیم شهرهای بزرگ توریستی نسبت به اثرات گردشگری خارجی در ایران را بررسی کرده‌اند. بر اساس نتایج پاسخ‌گویان در مورد تأثیرات اقتصادی، فرهنگی - اجتماعی و محیطی گردشگری خارجی در ایران دیدگاه مثبت داشته‌اند. دیدگاه پاسخ‌گویان در مورد تأثیر گردشگری خارجی بر دین ایرانیان، بسیار خنثی بوده است. به عبارتی، نتایج یک دوگانگی در دیدگاه پاسخ‌گویان نسبت به تأثیر گردشگران خارجی را بر دین نشان می‌دهند، به قسمی که این تأثیرات می‌تواند مثبت یا منفی باشد.

چارچوب نظری

گردشگری روستایی یکی از شاخه‌های پراهمیت صنعت توریسم محسوب می‌شود و به مجموعه فعالیت‌ها، خدمات و تدابیری گفته می‌شود که به وسیله دولت‌ها، ساکنان روستا و سرمایه‌گذاران بخش گردشگری برای ارائه به مسافران یا گردشگرانی که برای اوقات فراغت به این اماکن مراجعه می‌کنند، در نظر گرفته می‌شود (ملک حسینی، درگاهی و امیری، ۱۳۹۰). امروزه با توجه به ظرفیت‌های مختلفی که در روستاهای گوناگون وجود دارد، می‌توان از انواع مختلف گردشگری روستایی مانند: گردشگری فرهنگی، محیطی مثل کوهنوردی یا کویرنوردی، گردشگری سبز، کشاورزی، زیارتی و... بهره برد (میرکتولی و مصدق، ۱۳۸۹).

در ارتباط با گردشگری روستایی سه دیدگاه وجود دارد. در دیدگاه اول، گردشگری به‌عنوان راهبردی برای توسعه مناطق روستایی شناخته می‌شود. تمرکز دیدگاه دوم به گردشگری روستایی به‌عنوان ابزاری در جهت احیاء و بازسازی روستاهایی است که با گسترش شهرنشینی

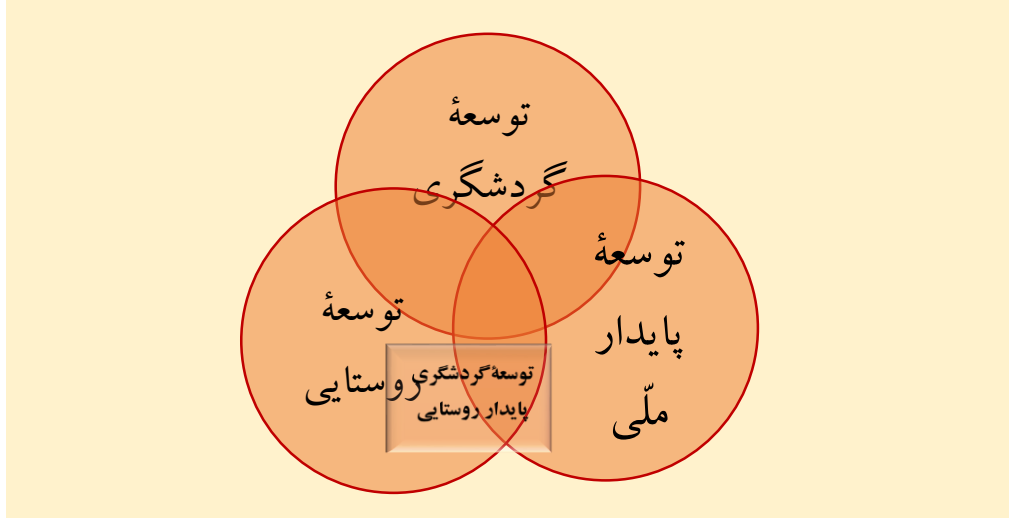
و مدرنیته دچار رکود یا عقب ماندگی شده‌اند. نگاه طرفداران دیدگاه سوّم به توریسم روستایی، از ناکارایی دیدگاه‌های قبلی احصاء شده است. در این دیدگاه توسعه گردشگری روستایی علاوه بر توسعه مناطق روستایی و محیط اطراف آن‌ها، به توسعه ملی در هر کشور و همچنین به حفظ منابع و امکانات برای نسل‌های آینده نیز گره خورده است (حیدری ساریان، ۱۳۹۶).

به عقیده گنز و کارسلن (۲۰۰۷) گردشگری روستایی کارکردهای زیادی برای مناطق روستایی و ساکنان آن به همراه دارد. از جمله این فواید می‌توان به توانمندسازی این مناطق در پیشرفت، ارتقاء و مشارکت در تعیین سرنوشت روستا و اهالی آن، حفظ منابع طبیعی، انسانی، فرهنگی-اجتماعی، افزایش اعتمادبه‌نفس و مسئولیت‌پذیری روستاییان و حمایت از صنایع دستی و رشد اقتصادی اشاره کرد. همچنین با توسعه صنعت توریسم در روستاها مهاجران بیکار، افراد ضعیفی که زمین یا سرمایه ندارند و زنان فرصت‌های مناسبی برای اشتغال و کسب درآمد خواهند یافت. در نتیجه، کاهش یا از بین بردن فقر نیز تأثیرگذار خواهد بود (پاپ زن، قبادی، زرافشانی و گراوندی، ۱۳۸۹؛ حیدری ساریان، ۱۳۹۶).

یکی از پرکاربردترین نظریات توسعه روستایی، نظریه مبادله است. بر اساس این نظریه، حمایت و عدم حمایت ساکنان مناطق روستایی از توسعه صنعت توریسم، بر پایه محاسبه سود و زیان‌هایی است که از آن می‌برند. به عبارتی چنانچه در قبال هزینه‌های پذیرش گردشگران در روستاها و محیط اطراف آن‌ها منفعت بیشتری نصیب آن‌ها شود، از آن استقبال می‌کنند و در غیر این صورت، گرایشی به این صنعت و توسعه آن نخواهند داشت (دادورخانی، سوری و حسین زاده، ۱۳۹۴؛ Nunkoo, Gursoy, ۲۰۱۱).

از دیگر دیدگاه‌های مرتبط با نگرش ساکنان مناطق روستایی به گردشگری نظریه چرخه حیات است. بر مبنای این نظریه دیدگاه روستاییان نسبت به توریسم در طول زمان ثابت نیست، بلکه در ابتدای ورود این صنعت به یک ناحیه به خاطر تغییرات تقریباً زودهنگام در رشد اقتصادی و گسترش روابط اجتماعی - فرهنگی دیدگاه ساکنان مثبت است؛ اما با گذشت زمان اگر ظرفیت محیطی و اجتماعی محیط هزینه‌های ناشی از حضور انبوه گردشگران را برنتابد، دیدگاه آن‌ها منفی خواهد شد. به عبارتی بین رشد گردشگری و میزان پذیرش و حمایت جامعه میزبان از گردشگری رابطه معکوس مشاهده می‌شود (Liu and Sheldon, ۱۹۸۷).

برخی از محققان بر این باور هستند که دیدگاه ساکنان یک منطقه روستایی بسته به میزان درگیر شدن و منفعت بردن از این صنعت با هم متفاوت است. کسانی که مستقیماً درگیر فعالیت‌های گردشگری هستند، نگرشی مثبت و کسانی که در مشاغل مربوط به گردشگری نقشی نداشته و سودی نمی‌برند، یا حتی ممکن است از ناحیه هزینه‌هایی چون افزایش قیمت‌ها یا شلوغی و آلودگی آسیب هم ببینند، نگرشی منفی به گردشگری و توسعه آن دارند، لذا نگرش ساکنان باید با یک رویکرد تفکیکی مورد مطالعه قرار گیرد (Madrigal, Robert, ۱۹۹۳). با چنین انتقاداتی از رویکردهای توسعه گردشگری روستایی، توجه اندیشمندان و برنامه‌ریزان به راهبردهای توسعه پایدار توریسم روستایی معطوف شد. در این استراتژی، علاوه بر ابعاد اقتصادی، محیطی-کالبدی، رفاهی و... به ابعاد آرامش روانی، حفظ منابع طبیعی-اجتماعی، نسل‌های آینده، آموزشی و... نیز توجه می‌شود. شن (۲۰۰۸ و ۲۰۰۹) بیان می‌کند نظریه توسعه گردشگری پایدار روستایی از تلفیق نظریه‌های توسعه روستایی، گردشگری و پایدار به وجود می‌آید. در این الگوی ترکیبی تمامی ابعاد توسعه‌ای نظریه‌های مذکور از جمله منابع و محیط طبیعی، منابع انسانی، اقتصادی، اجتماعی - فرهنگی، نهادی و ساختاری در سطوح کلان و خرد از طریق تحقیق، برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری مرتب شده و با هم ادغام می‌شوند. او در فاز اول (۲۰۰۸) الگوی نظری توسعه پایدار گردشگری روستایی خود را ارائه می‌دهد و در فاز دوم (۲۰۰۹) آن را عملی کرده و بر پایه آن نظریه معیشت پایدار گردشگری روستایی را استنتاج می‌کند.

منبع: Shen ۲۰۰۹

در توسعه گردشگری پایدار روستایی باید به نیاز همه ساکنان توجه شود، به خصوص کسانی که اغلب نادیده گرفته می‌شدند، مانند زنان و افراد بیکار که سرمایه یا زمین کشاورزی ندارند؛ به قسمی که فقر مطلق و بی‌عدالتی کاهش پیدا کند. در این استراتژی علاوه بر تسهیل رشد اقتصادی در سطح محلی و منطقه ای، به نحوه توزیع ثروت و درآمد در بین تمام طبقات هم تمرکز می‌شود. همچنین دولت باید زیرساخت‌ها و شرایط لازم برای رفاه گردشگران و مشارکت فعال ساکنان در برنامه‌های توسعه‌ای را ایجاد کند. از این طریق عزت نفس و اعتماد ساکنان افزایش می‌یابد. در نظر گرفتن نسل‌های آینده و محافظت از انواع سرمایه برای زیست و آسایش آن‌ها نیز از ملزومات جدایی‌ناپذیر توسعه پایدار گردشگری روستایی است (Tosun, ۲۰۰۱).

روش

این تحقیق با روش پیمایشی و در سطح توصیف انجام شده است. جامعه آماری زنان بیش از ۱۵ سال ساکن ده روستای گردشگری پذیر اطراف شهر مشهد بود و حجم نمونه در هر روستا ده پاسخ‌گو بود که به روش تصادفی و تخصیص متناسب انتخاب و پرسش‌نامه را تکمیل نمودند. روستاهای مورد بررسی شامل: آل، گجوان، رضوان، ماروشک، نقندر، کنگ، زشک، مغان، اسجیل و تبادکان بودند. ابزار جمع‌آوری داده‌ها پرسش‌نامه محقق ساخته بود. روایی پرسش‌نامه از توافق خبرگان و پایایی آن با توافق درونی گویه‌ها (آلفای کرونباخ) محاسبه شد که برای بُعد اقتصادی ۰,۷۰ و بعد فرهنگی ۰,۶۱ و بُعد زیست محیطی ۰,۹۱ بود. آلفا برای متغیر دینداری ۰,۷۹ بود.

یافته‌ها

از مجموع پاسخ‌گویان ۸۸,۵ درصد مجرد و ۱۱,۵ درصد متأهل، میانگین سن پاسخ‌گویان ۳۳,۸۵ سال و از نظر اشتغال ۹۲ درصد از پاسخ‌گویان خانه‌دار بودند. میانگین میزان حضور گردشگر در روستاها ۷۳,۴ درصد ۱۶,۷ درصد حضور گردشگر در روستای خود را کم و ۶۶,۷ درصد زیاد ارزیابی کرده‌اند. میانگین موافقت با حضور گردشگر ۷۴,۴ درصد بود. ۱۴,۶ درصد با ورود گردشگر به روستای‌شان مخالف و ۵۹,۴ درصد موافق بودند. میانگین دینداری ۸۵,۷۴ درصد و میانگین ارزیابی اثرات اقتصادی ۶۳,۴ درصد، میانگین ارزیابی اثرات فرهنگی اجتماعی ۶۶ درصد و میانگین ارزیابی اثرات زیست محیطی ۵۰ درصد بود.

جدول شماره (۱) توزیع فراوانی پاسخ‌گویان به گویه‌های ارزیابی اثرات حضور گردشگر در روستا

میانگین نسبت	کاملاً موافق	موافق	بینابین	مخالف	کاملاً مخالف	گویه‌ها	ابعاد
۳,۱۷ = میانگین	۳,۷	۳۳	۲۶	۲۳	۱۴	۴	اقتصادی
							گردشگر که زیاد بیايد کسب‌وکار مردم رونق می‌گیرد و وضع مردم بهتر می‌شود.
	۳,۳	۲۱	۲۶	۲۲	۲۱	۱۰	افزایش گردشگران باعث افزایش رفاه و کیفیت زندگی ساکنان روستا می‌شود.
	۳	۱۰	۲۹	۱۹	۳۲	۱۰	رونق گردشگری باعث افزایش کار زنان در خارج از خانه می‌شود.
	۳,۱	۲۲	۲۷	۱۱	۲۱	۱۹	هرچه گردشگر بیشتری به روستا بیايد، دولت امکانات بیشتری به این منطقه می‌دهد.
	۲,۷	۵	۳۱	۱۶	۲۷	۲۱	اگر گردشگر بیشتری به روستا بیايد، باعث افزایش قیمت کالاها و گرانی نمی‌شود.
	۳,۴	۲۱	۲۸	۲۶	۱۸	۷	هرچه گردشگر بیشتری به روستا بیايد، درآمد مردم بیشتر می‌شود.
۳,۳ = میانگین	۳	۱۵	۲۳	۲۲	۳۳	۷	رونق گردشگری در این منطقه باعث افزایش شغل و کم شدن بیکاری می‌شود.
	۲,۷	۱۰	۲۱	۲۲	۲۴	۲۳	اگر گردشگر زیادی به روستا بیايد، کارهای خلاف در روستا زیاد نمی‌شود.
	۳	۹	۲۸	۲۷	۲۴	۱۲	اگر گردشگر زیادی به روستا بیايد، آرامش روستا به هم نمی‌خورد.
	۲,۹	۱۱	۲۶	۲۰	۲۳	۲۰	افزایش گردشگران به فرهنگ بومی و اصیل لطمه‌ای وارد نمی‌کند.
۲,۵ = میانگین	۴	۴۵	۳۳	۴	۱۳	۵	رونق گردشگری در روستا موجب شهرت و آوازه روستا می‌شود.
	۳,۹	۳۳	۲۹	۱۸	۱۶	۳	اگر گردشگر بیشتری به روستا بیايد، اطلاعات و آگاهی مردم روستا بیشتر می‌شود.
	۲,۶	۷	۲۲	۲۱	۲۱	۲۹	رونق گردشگری صدمه‌ای به محیط زیست روستا نمی‌زند.
	۲,۵	۱۲	۱۷	۱۴	۲۶	۳۱	رونق گردشگری به طبیعت و فضای سبز روستا آسیبی نمی‌رساند.
	۲,۴	۷	۱۸	۱۸	۲۷	۳۰	رونق گردشگری باعث کثیف‌تر شدن روستا نمی‌شود.
۲,۵	۱۴	۱۶	۹	۳۰	۳۱	رونق گردشگری و افزایش ترافیک هیچ مزاحمتی برای روستاییان ایجاد نمی‌کند.	
۲,۴	۸	۲۰	۹	۲۶	۳۷	افزایش گردشگران منابع آبی روستا را آلوده نمی‌کند.	

بر اساس داده‌های جدول شماره (۱) منفی‌ترین ارزیابی در مورد اثرات زیست محیطی حضور گردشگران در روستاست (۲,۵ نسبت به ۵) که از حد متوسط کمتر است و بیانگر این مطلب است که اثرات زیست محیطی حضور گردشگر در روستا منفی ارزیابی شده است، البته اثرات اقتصادی و فرهنگی - اجتماعی نیز ارزیابی کمی بیشتر از حد متوسط و نه‌چندان مثبت بوده است. بر اساس نتایج تحلیل آماری که

در جدول شماره (۲) نشان داده شده است، ارزیابی اثرات زیست محیطی حضور گردشگر همبستگی معناداری با میزان موافقت با حضور گردشگر در روستا نداشت. این نتیجه در مورد متغیرهای ارزیابی اثرات فرهنگی - اجتماعی، دینداری پاسخگو، سن پاسخگو و میزان حضور گردشگر با موافقت با حضور گردشگر در روستا تکرار شد. بین ارزیابی اثرات اقتصادی حضور گردشگر و موافقت با حضور گردشگر در روستا همبستگی معنادار و مستقیم آماری وجود داشت و بر این اساس، می توان گفت کسانی که اثرات اقتصادی حضور گردشگر را مثبت تر ارزیابی کرده بودند، موافقت بیشتری با حضور گردشگر در روستای شان داشتند، بنابراین چنانچه حضور گردشگر فایده ملموس اقتصادی برای روستاییان نداشته باشد، مورد استقبال آنان قرار نخواهد گرفت و اثرات مخرب زیست محیطی و فرهنگی - اجتماعی حضور گردشگران تحمل پذیر نخواهد بود.

بین میزان حضور گردشگر در روستا و ارزیابی کلی اثرات حضور گردشگر در روستا همبستگی معنادار و معکوس آماری وجود داشت. بر این اساس، می توان گفت روستاهایی که پذیرای گردشگر بیشتری بوده اند، ارزیابی منفی تری از حضور گردشگر در روستایشان داشته اند و این نشان می دهد که گسترش حضور گردشگران با شرایط موجود موجب نارضایتی بیشتر روستاییان خواهد شد. گسترش گردشگری روستایی بایستی با ملاحظات خاص زیست محیطی، فرهنگی - اجتماعی و اقتصادی همراه باشد.

جدول شماره (۲) نتایج آزمون همبستگی آماری بین متغیرها

متغیر مستقل	متغیر وابسته	آزمون	ضریب همبستگی	خطای آزمون	نتیجه
اثرات زیست محیطی	موافقت با حضور گردشگر	تای کندال	۰,۰۰۲	۰,۹۸	ردّ فرضیه
اثرات فرهنگی - اجتماعی	موافقت با حضور گردشگر	تای کندال	۰,۰۰۶	۰,۵۲	ردّ فرضیه
اثرات اقتصادی	موافقت با حضور گردشگر	تای کندال	۰,۲۲	۰,۰۱	تأیید فرضیه
دینداری	موافقت با حضور گردشگر	تای کندال	۰,۱۰	۰,۲۸	ردّ فرضیه
سن پاسخگو	موافقت با حضور گردشگر	تای کندال	۰,۰۳	۰,۷۶	ردّ فرضیه
میزان حضور گردشگر	موافقت با حضور گردشگر	تای کندال	-۰,۰۸	۰,۳۶	ردّ فرضیه
میزان حضور گردشگر	ارزیابی کلی	تای کندال	-۰,۲۰	۰,۰۴	تأیید فرضیه

نتیجه گیری

یافته های این بررسی نشان داد که پاسخگویان اثرات زیست محیطی حضور گردشگران را منفی ارزیابی کرده اند. ۵۰ درصد معتقدند گردشگران به محیط زیست صدمه می زنند. ۵۷ درصد آسیب به طبیعت و فضای سبز، ۵۷ درصد کثیف شدن روستا، ۶۱ درصد افزایش ترافیک و ۶۳ درصد آلوده کردن منابع آبی روستا را از پیامدهای حضور گردشگر می دانند. این یافته با یافته سجادی و احمدی (۱۳۹۲) که انباشت زباله و تخریب محیط زیست را از اثرات گردشگری روستایی دانسته اند، همسوست و لذا می توان گفت اثرات مخرب زیست محیطی حضور گردشگران در روستاها باید مورد توجه و مداخله بیشتر برنامه ریزان گردشگری روستایی قرار گیرد. صدمه زدن به محصولات باغی و زراعی، انباشت زباله در محیط طبیعی روستا و ترافیک تصویری همیشگی از پیامد حضور گردشگران در روستاست.

وجود همبستگی معنادار و مستقیم آماری بین ارزیابی اثرات اقتصادی حضور گردشگر در روستا و موافقت با حضور گردشگر در روستا با نظریه مادریگال (۱۹۹۳) که معتقد است کسانی که از منافع گردشگری بهره‌مندند، دیدگاه مثبت‌تری نسبت به گردشگری روستایی دارند، همسو و هم‌جهت است و بنابراین به‌منظور توسعه گردشگری بایستی منافع حاصل از گردشگری به همه اقشار روستایی تعلق بگیرد. وجود همبستگی معنادار و معکوس بین میزان حضور گردشگر در روستا با ارزیابی از اثرات حضور گردشگران با نظریه چرخه حیات که معتقد است ابتدای حضور گردشگران دیدگاه روستاییان نسبت به گردشگری مثبت اما به تدریج و با افزایش گردشگران به شرط تغییر نکردن زیرساخت‌ها این نگرش منفی خواهد شد همسو و هم‌جهت است و لذا تبلیغات جهت جذب گردشگر به مناطق روستایی که به افزایش حضور گردشگران خواهد شد، قبل از فراهم کردن زیرساخت‌های مناسب و لازم فرصت طلایی استفاده از گردشگری را از بین خواهد برد و نگاه منفی که بر اثر افزایش حضور گردشگران در روستا ایجاد می‌شود، مانع بزرگی بر سر راه توسعه گردشگری خواهد بود.

مراجع

- امینی، عباس؛ بختی، سمیرا؛ باباجمالی، فرهاد (۱۳۹۴)، ارزیابی نگرش جامعه میزبان به توسعه گردشگری در مناطق روستایی، مطالعات مدیریت گردشگری، شماره ۳۰.
- کرمی دهکردی، مهدی؛ کلانتری، خلیل (۱۳۹۰)، شناسایی مشکلات گردشگری روستایی استان بهارمحال بختیاری با استفاده از تکنیک تئوری بنیانی، پژوهش‌های روستایی، سال دوم، شماره سوم.
- پاپ زن، عبدالحمید؛ قبادی، پرستو؛ زرافشانی، کیومرث و گراوندی، شهپر (۱۳۸۹)، مشکلات و محدودیتهای گردشگری روستایی با استفاده از نظریه بنیانی (مورد مطالعه: روستای حریر، استان کرمانشاه)، فصلنامه پژوهش‌های روستایی، سال اول، شماره ۳.
- جلالیان، حمید؛ نامداری، فریوش؛ اصغر، پاشازاده (۱۳۹۳)، اثرات گردشگری روستایی بر توسعه روستای هجیح کرمانشاه، نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، سال پانزدهم، شماره ۳۶.
- حیدری ساریان، وکیل (۱۳۹۶)، عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری روستایی از دیدگاه مردم محلی، مورد مطالعه: دهستان سردابه شهرستان اردبیل، فصلنامه علمی-پژوهشی گردشگری و توسعه، سال ششم.
- خانی، سمیه (۱۳۹۰)، تحلیل جنسیتی از درک آثار گردشگری روستایی (مورد مطالعه: روستاهای کن- سولقان در شمال غرب تهران)، توسعه محلی (روستایی- شهری)، دوره سوم، شماره ۱.
- خسروجردی، مدینه؛ نوری پور، مهدی (۱۳۹۵)، تحلیل سازه‌های مؤثر بر نگرش روستاییان در خصوص گردشگری روستایی در بخش دروزن شهرستان مرودشت، راهبردهای توسعه روستایی، شماره ۳.
- دادورخانی، فضیله؛ سوری، فرشاد؛ حسین زاده، فریده (۱۳۹۴)، تبیین راهبرد گردشگری فرهنگ محور در دهستان کلین- فشافویه، مجله پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی، سال چهارم، شماره ۳، شماره پیاپی ۱۱.
- رضایی، حسین؛ حاتم زاده عربی، الهام؛ رضانی فر، حدیثه؛ خوشبخت، سعید (۱۳۹۲) در مقاله بررسی جامعه شناسی نقش صنعت گردشگری روستایی به‌عنوان راهبردی برای توسعه پایدار روستایی، دومین همایش ملی گردشگری و طبیعت گردی ایران زمین.

- سجادی، اشرف؛ احمدی، فاطمه (۱۳۹۲)، ارزیابی اثرات گردشگری روستایی شهرستان فومن از دیدگاه جامعه روستایی، فصلنامه علمی-پژوهشی مطالعات مدیریت گردشگری، سال هشتم، شماره ۲۳.
- علیقلی زاده فیروزجانی، ناصر؛ بدری، سید علی؛ فرجی سبکبار، حسنعلی (۱۳۸۶)، نگرش جامعه میزبان به اثرات محیطی و اقتصادی گردشگری در نواحی روستایی: مطالعه موردی بخش مرکزی شهرستان نوشهر، روستا و توسعه، سال دهم، شماره ۱.
- فیروزنیا، قدیر؛ رکن الدین افتخاری، عبدالرضا؛ ولی خانی، محبوبه (۱۳۹۲)، تحلیل نگرش آثار و پیامدهای گسترش ویلاسازی در روستاهای دهستان تاررود شهرستان دماوند، روستا و توسعه، سال شانزدهم، شماره ۴.
- علیقلی زاده فیروزجایی، ناصر؛ قدمی، مصطفی؛ رمضان زاده لسبویی، مهدی (۱۳۸۸)، نگرش و گرایش جامعه میزبان به توسعه گردشگری در نواحی روستایی نمونه مورد مطالعه: دهستان گلپجان، شهرستان تنکابن، پژوهش‌های جغرافیای انسانی، شماره ۷۱.
- کروی، مهدی؛ بذرافشان، شیمیا (۱۳۹۴)، توسعه گردشگری و تغییر الگوهای فرهنگی در نواحی روستایی (مورد مطالعه: روستای آسیاب سر، شهرستان بهشهر، استان مازندران)، تحقیقات فرهنگی ایران، شماره ۳۰.
- کرمی دهکردی، مهدی؛ کلانتری، خلیل (۱۳۸۹)، شناسایی مشکلات گردشگری روستایی استان چهارمحال و بختیاری با استفاده از تکنیک ثنوری بنیانی، پژوهش‌های روستایی، سال دوم، شماره ۳.
- میرکتولی، جعفر؛ مصدق، راضیه (۱۳۸۹)، بررسی وضعیت گردشگری روستایی و نقش آن در رونق صنایع دستی مورد دهستان استرآباد جنوبی، شهرستان گرگان، مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه ای، سال دوم، شماره هفت.
- ملک حسینی، عباس؛ درگاهی، محمد مهدی؛ امیری، محمود (۱۳۹۰)، گردشگری روستایی و توسعه پایدار (با تأکید بر روستای سیمین ابرو شهرستان همدان)، فصلنامه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری پشمانداز زاگرس، سال چهارم، شماره ۱۳.
- نصرآبادی، حمید؛ حیاتی، داریوش (۱۳۹۳)، تحلیل نگرش روستاییان نسبت به تأثیرهای گردشگری روستایی، راهبردهای توسعه روستایی، شماره ۳.
- وثوقی، لیلا؛ خانی، فضیله؛ مطیعی لنگرودی، سید حسن؛ رهنمایی، محمدتقی (۱۳۹۰)، ارزیابی نگرش جامعه روستایی به گردشگری، بر مبنای مدل معادلات ساختاری (مطالعه موردی: منطقه کوهستانی رودبار قصران، شهرستان شمیران)، پژوهش‌های روستایی، سال دوم، شماره ۴.

- Almeida García, Fernando,. Cortes Macias, Rafael,. Pel_uez-Fern_andez, María _Angeles,. Balbuena, Antonia,. (۲۰۱۵), Residents' perceptions of tourism development in Benalm_adena (Spain), Tourism Management journal.
- Bahaee, Mahmood,. Pisani\J. Michael ., Shavakh, Farzin.(۲۰۱۴). Residents' Attitudes toward International Tourism: A Case of Iran. Journal of Tourism and Recreation, Volume ۱.
- busby and rendly(۲۰۰۰) the transition from tourism on farms to farm tourism TOURISM management.
- Flagstad, Arivd, Hope, Christine,(۲۰۰۱), strategic success in winter sport destination a sustainable value creation perspective. Journal of tourism management, No۲۲.
- Golzardi, Farid,. Sarvaramini, Shabnam,. Sadatasilan, Kamal and Sarvaramini, Mahsa,(۲۰۱۱), Residents Attitudes towards Tourism Development: A Case Study of Niasar, Iran. Research Journal of Applied Sciences, Engineering and Technology ۴(۸).

- Garrod, Brian. (۲۰۱۱) Diversification into Farm Tourism: Case Studies from Wales Case study and student material. Published by Goodfellow Publishers Limited, Woodeaton, Oxford, OX۳ ۹TJ
- Johnson, J.D; Snepenger, D.J. and Akis, K . (۱۹۹۴):"Residents' perceptions of tourism development". Annals of Tourism Research. Vol. ۴.
- Liu, J. C., Sheldon, P. J. & var, T. ۱۹۸۷. Resident perceptions of the environment impacts of tourism of tourism. Annals of Tourism Research.
- Mansfield, Yael & JONAS, ALIZA. (۲۰۰۶). Evaluating the Socio-cultural Carrying Capacity of Rural Tourism Communities: A 'Value Stretch' Approach. Tijdschriftvoor Economistic Social Geography. ۹۷. ۵۸۳-۶۰۱.
- Madrigal, Robert. ۱۹۹۳; A Tale of Tourism in Two Cities, Annals of Tourism Research , Vol ۲۰
- Nunkoo, R., & Gur soy, D. (۲۰۱۲). Residents' Support for Tourism an Identity Perspective. Annals of Tourism Research, Vol.
- Nyaupane, G. P., Morais, D. B., & Dowler, L. (۲۰۰۶). *The role of community*
- PEŠTEK, Almir ., DIZDAREVIĆ. L., GALIĆ,m., ARIFHODŽIĆ,m. ۲۰۱۹. *Residents' Attitudes toward Tourism Development: A Case Study of the Federation of Bosnia and Herzegovina.*
- Shen, F., Hughey, K. F. D., & Simmons, D. G. (۲۰۰۸). Connecting the sustainable livelihoods approach and tourism: A review of the literature. Journal of Hospitality and Tourism Management, ۱۵(۲), ۱۹-۳۱.
- Shen, Fujun.(۲۰۰۹). Tourism and the Sustainable Livelihoods Approach: Application within the Chinese context . A thesis submitted in partial fulfilment of the requirements for the Degree of Doctor of Philosophy at Lincoln University.
- Tosun, C., ۲۰۰۱, Challenges of Sustainable Tourism Development in the Developing World the Case of Turkey, Tourism management, Vol. ۲۲.